

RELIGIE, MORALITATE, SOCIETATE

RELAȚIA DINTRE SOCIOLOGIA RELIGIEI CREȘTINE ȘI METAFIZICA MORALITĂȚII

MIHAI C. TEODORESCU*

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SOCIOLOGY OF CHRISTIAN RELIGION AND THE METAPHYSICS OF MORALITY

The objective reality of the moral Christian act is composed of four structural elements of social organization: 1. the individual human *subject*; 2. its *manifestation* as a concrete act; 3. the moral *rules* of the Scripture and 4. the *Holy Spirit*, the informational energy of Divinity, which binds the first three structural elements into a unitary whole through the mediation of the individual human consciousness.

The implementation of the social moral act in the religious experience can be achieved by adopting a paradigmatic model whereby an attempt is made at an empirical match between the practical social aspects of morality and the objective existence of the real social system of humanity, integrated in the structure of the universe as a whole, through the intermediary of the uncreated informational energy of the Holy Spirit.

Keywords: Christian moral-social act, informational energy of the divinity, epistemological truth, moral truth, the philosophy of science applied to religion.

CONSIDERAȚII PRELIMINARE

În accepția filosofului Ion Petrovici, conștiința religioasă se bazează pe trebuința de unitate a sufletului omenesc, care „stăpânește atât spiritele rafinate, cât și mințile celor incuți”¹. Din punct de vedere metafizic, această trebuință de unitate a spiritului uman explică de ce nevoia de religie a fiecărui popor „rezultă atât dintr-o necesitate teoretică, cât și dintr-o trebuință practică”². Necesitatea teoretică se exprimă prin trebuința actuală de a stabili legături între științe, pe care Basarab Nicolescu le sistematizează în trei categorii: pluridisciplinare, interdisciplinare și

* Correspondence address to Mihai C. Teodorescu (medic, doctor în filosofie): Str. Roșia Montană, nr. 15, bl. 29, ap. 27, sector 6, 060952, București, România.

¹ Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, Iași, Editura Agora SRL, 1992, p. 8.

² *Ibidem*, p. 8.

transdisciplinare³. Această năzuință de unitate a condus la justificarea unei unificări totale, la coordonarea într-un tot organizat a întregului univers material. Dimensiunea cosmologică a universului a devenit în prezent obiectul unei științe de sinteză teoretică interdisciplinară, care a demonstrat finitudinea sa în timp și spațiu. Argumentul kantian al caracterului fictiv al *Ființei Universului*⁴ a fost constatarea că o realitate fizică infinită nu poate constitui un întreg armonic; pe vremea lui I. Kant, științele naturii încercau să demonstreze că realitatea materială a obiectelor este infinită în spațiu și timp. Pe plan teoretic, se admite în prezent că semnificația Substanței lui Spinoza, a Eului lui Fichte, a Absolutului lui Schelling, a Ideii lui Platon, a Conceptului lui Hegel ș.a.m.d. este însăși informația. Ea a devenit o coordonată existențială fundamentală a universului, alături de cea material-energetică.

În afară de necesitatea descriptiv-teoretică a înțelegerii unitar-finite a ansamblului universului, există și o necesitate practică, rezultând din două motivații corelate: instinctul sacralului și instinctul axiologic de factură morală.

Instinctul sacralului este dat de trebuința de echilibrare a subiectului, ca un tot unitar, la mediul înconjurător (inclusiv cel social), la întregul univers fizic, și la sinele omului. Atunci când acest echilibru este deranjat de un conflict fizic, material, biologic sau social, se caută, pe plan conștient, adorația și respectul pentru Dumnezeu religiei. A te pune de acord, în stare de echilibru, cu întreaga realitate trăită, intuită ca Ființa a Universului, se realizează în primul rând prin modalități practice de natură social-morală. A te orienta bine în realitate, a soluționa optim problemele, a izbuti în tot ceea ce faci devine centrul de gravitație al raportului dintre subiectul uman și întreaga realitate a universului fizic, biologic și social. Echilibrarea cu lumea înconjurătoare are întotdeauna o soluție morală, în orice formă de etică laică sau în orice variantă a moralei marilor religii actuale: creștinism, islamism, iudaism, hinduism și budism. Dar liniștea sufletească și puțința echilibrării cu lumea înconjurătoare se amplifică atunci când are loc trecerea de la speculația metafizică cu privire la Ființa Universului la termenii practici ai Dumnezeului religiei. Filosofia științei din ultimele decenii a reușit să producă o coincidență parțială între piscul cunoașterii științifice empirio-descriptiv-raționale și un Dumnezeu al tuturor religiilor, punând în umbră dogmatismul și intoleranța specifice fiecărui cult religios. S-a constatat faptul că formele valorii morale (virtutea, cumpătarea, dreptatea, cinstea ș.a.m.d.) și normele morale ale Scripturii creștine sunt prezente în scripturile tuturor marilor religii actuale⁵ și

³ *Un nou mod de cunoaștere: transdisciplinaritatea* – textul unei conferințe ținute de Basarab Nicolescu la Colegiul Noua Europă, București, 1998.

⁴ Sintagma *Ființa Universului* aparține limbajului metafizic și ei îi corespunde *Dumnezeul religiei*, în limbaj teologic. Problema este amănunțit analizată de I. Kant în *Critica rațiunii pure*, diviziunea a doua, *Dialectica transcendentă*, capitolul al III-lea, *Idealul rațiunii pure*.

⁵ Marile religii (creștinism, islamism, iudaism, hinduism și budism) se deosebesc doar în ceea ce privește obiceiurile, deprinderile și tradițiile lor, actualizate în patru coordonate esențiale (fenotipizate de instinctul sacralului): *ritualul*, *obiectele sacramentale*, modalitățile *sacrificiului* și tipul *imaginilor-simbol*.

reprezintă, fără excepție, mijloace morale de realizare a unei organizări sociale optime. Ele reglementează, dirijează și coordonează comportamentul uman, în vederea realizării unei structuri sociale adaptabile la mediul înconjurător și corespunzătoare exigențelor lui. Ele sunt prezente și în codul moral al oricărui regim laic, ateu, chiar totalitarist, doar că în acest caz nu primesc semnificație teologică.

Așadar, există o necesitate practică de natură social-morală pentru a justifica năzuința unificării totale a universului într-un vârf aflat la o înălțime spirituală supremă – iar această năzuință are un suport instinctiv-social moral, fiind prezent la oricare grupare etnică umană, la oricare popor, indiferent de rasă sau grad al civilizației. Se ridică problema dacă acest instinct social-moral⁶, care coincide parțial cu instinctul sacrului, are un corespondent în realitatea materială obiectivă. Concepția distincției radicale dintre adevărul moral și adevărul epistemologic, accentuată de pragmatismul moral kantian, tinde să fie combătută în prezent de adepții unei poziții cognitiv-științific-sociale în domeniul teoriei morale. Structural-funcționalismul din sociologia americană și, mai ales, ideile sociologice ale lui Talcott Parsons au contribuit la estomparea treptată a orientărilor neopozitiviste din prima jumătate a secolului 20, care negau existența unui adevăr epistemologic al structurilor sociale și morale. Pe lângă lucrările lui T. Parsons, la înțelegerea societății ca o entitate supraindividual-umană, care constituie un sistem material real și obiectiv, au contribuit și alți cercetători⁷. De altfel, acest punct de vedere a fost anticipat de către Emile Durkheim, care a arătat că, în analiza faptului social, *trebuie* din adevărul social-moral nu este rupt de *este* al adevărului epistemologic, ci ambele se condiționează reciproc, formând un tot unitar. El demonstrează această afirmație prin exemplul cercetării sociologice concrete a resorturilor motivaționale exogene ale sinuciderii, prin care, pe un eșantion reprezentativ, stabilește adevărul epistemologic, bazat pe *este*, că solidaritatea socială, formată în calamități naturale sau sociale, scade frecvența sinuciderilor. De aici rezultă următorul adevăr al unui raționament moral: dacă vrei să scazi frecvența sinuciderilor, atunci *trebuie* să crești atașamentul individului la grupurile sociale din care face parte⁸, inclusiv la cel religios, ceea ce implică efortul de a da prioritate altruismului în raport cu egoismul.

În contextul legăturilor actuale transdisciplinare dintre structurile sociale și religie, se poate susține existența obiectiv-determinată a unui flux informațional divin de autoorganizare a societății, care are o esență morală. Din punctul de vedere al metafizicii religiei, toate impulsurile morale ale autoorganizării

⁶ Konrad Lorenz descrie la animale un comportament analog moralei umane, în care se renunță la egoismul individual în favoarea binelui comunității, în procese de ritualizare a comportamentului în care tabu-ul este transmis prin învățare în experiența grupului de animale sociale pe calea deprinderilor și obișnuințelor formate.

⁷ A se vedea Jean-Louis Le Moigne, articolul *Sistem*, în *Dicționar de istoria și filosofia științelor* (traducerea ediției franceze din 1999, PUF, Paris), Iași, Editura Polirom, 2005, p. 1246.

⁸ Emile Durkheim, *Despre sinucidere*, traducere din limba franceză de Mihaela Calcan, Iași, Editura Institutul European, 1993, p. 241–248.

societăților umane de diferite tipuri istorice traduc interiorizarea obiectiv-informațională a Divinității în sistemul social uman considerat ca sistem material real de tip Bertalanffy. La nivelul acestor impulsuri social-morale, adevărul epistemologic coincide în mare parte cu adevărul moral. Impulsurile informaționale social-morale au aceeași obiectivitate, la nivelul sistemelor materiale real-sociale, ca impulsurile informaționale divine de autoorganizare și autoreproducere biochimică a sistemelor materiale reale ale celulelor sau ca impulsurile informaționale divine de autoorganizare și autoreproducere genetică (nucleotidică – ADN) a sistemelor materiale reale ale moleculelor organice. Ceea ce diferă, în cazul tuturor sistemelor materiale reale tip Bertalanffy, este *substratul substanțial-energetic* al inserției energiei informaționale necreate a Divinității, care este nucleotidică la moleculele organice, biochimică la celule și social-morală în cazul sistemelor sociale umane. László Barabasi susține că noile descoperiri din ultimii ani, făcute în toate domeniile științelor naturii și societății, au arătat că impulsurile informaționale ale universului au tendința să se organizeze în rețea ca ansambluri integrate de entități structurale, care se manifestă sub forma proceselor naturale de autoorganizare⁹.

Dar, pentru a asigura o eficiență practic-socială a impulsurilor morale de autoorganizare a societății umane, este nevoie de o mediație cultural-istorică, printr-o ancorare într-o anumită religie monoteistă, oricare ar fi ea, având în vedere că, după cum s-a demonstrat în ultimele decenii, aceste religii au o identitate genetică a structurii formale a dimensiunii morale. În cele ce urmează vom exemplifica faptul moral în religia creștină. Aceasta înseamnă a încadra judecățile și raționamentele morale cu ajutorul limbajului teologic al Vechiului și Noului Testament, a pune în evidență marile arhitecturi ale cuvântului și scrisului religios creștin, care au structurat memoria evenimentelor religioase concret-istorice, a profetilor și personalităților cu rol fondator în alcătuirea Bisericii și comunității creștine. Numai în felul acesta se poate asigura o maximă eficiență practică a realizării principiilor și normelor morale, care să asigure sănătatea biologică, psihică și socială a unei societăți – aceasta, deoarece instinctul sacrului este deosebit de puternic, iar nevoia de religie a fost și este prezentă în oricare comunitate etnică, popor sau națiune.

Implementarea faptului moral în experiența religioasă creștină se poate face în mod optim dacă avem în vedere următoarea idee, formulată de Emile Durkheim: „realitatea morală obiectivă există, căci oriunde există o societate, există o concretizare a aspirațiilor sale, deci și a obligațiilor morale”¹⁰. Același autor mai precizează că: „nimic nu ne împiedică să înglobăm realitatea morală în natură, făcând din ea o știință ca oricare alta”¹¹.

⁹ Albert-Laszlo Barabasi, *Linked. The New Science of Networks*, Massachusetts, Perseus Publishing, Cambridge, 2002, p. 80–92.

¹⁰ Emile Durkheim, *Educație și sociologie*, traducere din limba franceză de Iorgu Iordan, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1980, p. 20.

¹¹ *Ibidem*, p. 16.

1. ESENȚA ȘI STRUCTURA SOCIALĂ A FAPTULUI MORAL CREȘTIN

Din analiza amănunțită a textelor Bibliei se poate afirma că faptul moral creștin este alcătuit din patru elemente structurale, care pot fi considerate în prezent¹² ca o parte componentă a realității sociale obiective, mai ales la nivelul unor microgrupuri:

1. *normele* (regulile, preceptele morale aflate în Noul și Vechiul Testament;

2. *manifestarea*, actul motor, fapta concretă propriu-zisă;

3. *subiectul* uman individual al actului moral, la care deosebim participarea următoarelor componente:

– conștiința omului, care are o componentă fundamentală reprezentată de gândire;

– afectivitatea, pasiunea, sensibilitatea morală;

– voința care generează direct fapta bună;

4. *Duhul Sfânt*, care acționează prin intermediul gândirii subiectului uman conștient, pentru a pune în aplicare normele Scripturii prin manifestarea faptelor concrete ale vieții sociale.

Aceste patru elemente structurale ale faptului social-moral se află în strânsă legătură și interacțiune reciprocă, formând un tot unitar. În realitatea conștiinței religioase creștine putem afirma că nu se poate găsi un moment în care cele patru elemente structurale să nu fie prezente. Simultaneitatea efectivă a acestor patru elemente structurale ale faptului moral creștin nu exclude însă puțința separării lor teoretice, pentru cei care o studiază: preoți, filosofi, pedagogi, psihologi ș.a.m.d. În cele ce urmează ele vor fi expuse succesiv, într-o ordine pur didactică, pentru a înțelege mai lesne mecanismul interacțiunii lor într-un tot unitar.

1.1. NORMELE MORALE CREȘTINE

Normele morale (preceptele, regulile) se găsesc în diferite versete ale Scripturii creștine. Ele indică acte concrete pe care *subiectul* trebuie să le facă sau să nu le facă în anumite situații, pentru ca *manifestarea* lui să fie acceptată și să evite răul care-l îndepărtează de harul *Duhului Sfânt*. Ele reprezintă mecanismul practic social prin care eul omenesc se deschide în lume și se luminează divin pentru a obține mântuirea. Se poate afirma că normele morale ale Scripturii sunt nivelul cel mai cristalizat și cel mai specific al oricărei morale și, totodată, punctul de plecare al analizei aspectelor fenomenologice ale faptului moral religios, prin care subiectul se ancorează în forma cultural-istorică a religiei: creștină, islamică, iudaică ș.a.m.d. Ele pot reprezenta, pentru moment (mai ales în timpul rugăciunii), o desprindere a subiectului de majoritatea aspectelor semnificației filosofice sau metafizice a conștiinței sale morale, devenind tributare sentimentului de

¹² În lumina relației actuale dintre științele sociale și religie.

dependență absolută, de încredere fără rezerve în cuvântul unui anumit profet sau personalitate teologică fondatoare a cultului religios respectiv (ortodox, catolic sau protestant). Explicația o găsim în faptul că instinctul social al atașamentului de grup (religios, familial etc.), având o mai mare vechime filogenetică, face ca inconștientul instinctului religios să influențeze în mod prioritar formarea conștiinței morale religioase (ortodoxă, catolică sau protestantă).

S-a afirmat, de către unii exegeți ai eticii religiei, că valoarea Binelui reprezintă izvorul moralității și obiectul faptului moral. Fără îndoială că această afirmație este adevărată, însă termenul *bine* are un caracter extrem de general și de abstract. Explicația o găsim în faptul că valoarea morală de *bine* funcționează la un etaj spiritual suprem, are un caracter superior și cuprinzător, dar se exprimă în practica vieții sociale prin numeroase valori morale cu o semnificație mai concretă, precis delimitată, prin versete ale Bibliei: iubirea, caritatea, cumpătarea, dreptatea, echitatea, sinceritatea, curajul ș.a.m.d.

Fiecare valoare morală reprezintă un nivel superior al motivațiilor, aspirațiilor și scopurilor umane specifice unei anumite năzuințe a sufletului: iubirea, curajul, sinceritatea etc. *Între normele morale ale Scripturii*, care au un caracter imperativ, concret, explicit și *valoarea morală corespunzătoare lor* se interpun *principiile etice*, care exprimă cerințele fundamentale ale conștiinței morale a societății creștine față de esența morală a valorii respective. În timp ce normele stabilesc actele concrete pe care trebuie să le săvârșească credinciosul, principiile morale jalonează direcția generală a comportamentului față de esența valorii, constituind o coordonată și un criteriu general axiologic al valorii respective. De pildă, valoarea morală a iubirii creștine conține două principii etice fundamentale: principiul iubirii aproapelui și principiul iubirii de Dumnezeu, ambele aflate într-o influență și interacțiune permanentă. La rândul său, principiul general al iubirii aproapelui se concretizează într-o serie de norme concrete, precise, practice, privind împlinirea principiului iubirii: a ne ruga lui Dumnezeu pentru seamănul nostru, a-l ajuta să se păzească de păcate, a-l consola în vreme de supărare, a-l ajuta în realizarea nevoilor sale, a fi iertător pentru răul pe care ni l-a făcut, a nu cleveți ș.a.m.d.

1.2. MANIFESTAREA MORALĂ

Fapta morală este manifestarea practică socială de realizare a normelor de comportament din Cuvântul lui Dumnezeu, prezent în Biblie. Principalul resort motivațional intern al transformării normelor morale în faptă este credința în Dumnezeu. Aceasta reprezintă un proces psihic conștient de orientare a actului de gândire spre divinitate, înțeleasă ca o entitate superioară și exterioară eului cunoscător. Certitudinea existenței real-obiective a lui Dumnezeu este constituită nu numai prin modalități aprioric-instinctive sau speculativ-filosofice, ci și prin numeroase verificări social-empirice ale unor situații concrete, în care respectarea normelor morale ale Scripturii au condus la o mai bună adaptare la mediu, prin

rezolvarea favorabilă a unor probleme sau îmbunătățirea stării de sănătate biologică, psihică și socială a subiectului.

Manifestarea practic-socială a moralității creștine este dirijată nemijlocit de cele două însușiri ale faptului moral: datoria și binele.

Datoria morală rezultă printr-o necesitate obiectivă creată de Duhul Sfânt, care se constituie în *energia necreată*¹³, informațională, aflată în regulile creștine de comportament moral, care realizează Binele divin suprem, sub forma unei optime solidarități și organizări sociale: să cinstești pe tatăl tău și pe mama ta, să nu ucizi, să nu fii desfrânat, să nu furi ș.a.m.d. Ordinea divină a Duhului Sfânt și ordinea legilor obiective ale structurii sociale operează împreună, se implică reciproc, formează un tot unitar, chiar dacă sfera de cuprindere a ochilor și mâinilor noastre se experimentează direct în ordinea socială. Prin urmare, necesitatea obiectivă, prin care se impune norma morală creștină asupra comportamentului moral uman, depășește limitele individualității subiective a omului, pentru a realiza ordinea socială sub forma obligativității, a datoriei cu putere de imperativ, de poruncă divină, exprimată prin verbul „trebuie”. Astfel se creează o corelație interioară între „trebuie” și „a putea face”. Fără îndoială că principiul libertății creștine îi permite subiectului uman să decidă ce anume să facă.

Datoria morală creștină, spre deosebire de alte tipuri de obligații (mai ales profesionale), se asociază cu domeniul dezirabilității constructive, al gândirii și convingerii asociate credinței în Dumnezeu, al optimismului și speranței, într-un cuvânt, al *binelui suprem*, care conferă manifestării morale un plus de energie informațională necreată.

Datoriile care stau la baza manifestărilor morale creștine sunt de trei tipuri: față de Dumnezeu, față de semenii și față de sine însuși. Nu vom intra în amănunte, deoarece acestea sunt expuse amănunțit în orice cateheză sau învățătură de credință ortodoxă. Analiza se va limita la esența faptului moral creștin. Din acest punct de vedere, fiecare enunț al datoriei nu se stabilește pur aprioric, ci se integrează într-o funcționare socială practică, exprimată în manifestări morale concrete și cu referință la un subiect concret, deci se poate supune unei analize sociologice, psihologice, neuro-cognitive și apoi etic-religioase, pentru fiecare situație particulară.

Așadar, norma morală influențează conduita creștinului în baza criteriilor de apreciere a faptelor conferite de ideile datoriei și binelui divin. Este vorba de un element practic-spiritual-religios, în contextul unei funcționări sociale concrete. Pentru simplificarea analizei, se poate numi elementul spiritual ca fiind o *intenție*. Etica religiei acordă frecvent o mai mare importanță elementului *intenție* decât faptei în sine¹⁴. În practica socială curentă, intenția este înțeleasă ca o componentă

¹³ Conceptul de *energie necreată*, de natură divină, a fost formulat pentru prima dată de Grigorie Palama (1296–1359), călugăr ortodox la Athos, trecut ulterior în rândul sfinților.

¹⁴ Etica pragmatică aparține cu prioritate gândirii materialist-atée (John Stuart Mill, August Comte, Emile Durkheim, ș.a.m.d.), care minimizează intenția și acordă o importanță exagerată faptei, urmărind exclusiv utilitatea imediată și eficacitatea, în dauna semnificației spirituale. În realitate, faptul moral creștin reprezintă, din punct de vedere teologic, un echilibru între intenție și manifestare concretă, între deontologie și faptă.

a gândirii care pune în legătură un interes determinat cu un scop consonant acestui interes. În cazul spiritualității creștine, acest interes se leagă în primul rând de datoriile creștinului față de aproapele său și de Dumnezeu. Pe de altă parte, intenția, care impulsionează manifestarea morală, se pune în relație cu voința subiectului moral. În sfera moralei religioase, accentul nu se pune pe latura psihologică sau neuro-științific-cognitivă a voinței, ci pe latura teologică și creștină. În calitatea ei de însușire a conștiinței, voința se formează din punct de vedere axiologic (valoric) în strânsă corelație cu actul de cunoaștere a Bibliei, de asimilare cognitivă a normelor morale ale Scripturii. Totodată, trebuie avut în vedere faptul că există un substrat afectiv emoțional al conștiinței religioase, reprezentat de starea de optimism, încredere și speranță, dată de înălțarea, îmbogățirea și purificarea sufletească proprie manifestării morale creștine.

Participarea voinței la realizarea manifestării moralei creștine presupune efort, perseverență și fermitate pentru a învinge obstacolele. Antonie Plămădeală arată că slujba de noapte este una din cele mai ascetice manifestări moral-profesionale ale călugărilor: „A fi obosit și a te lupta cu somnul este tot rugăciune și, mai mult decât rugăciune, e jertfă. Eu te sfătuiesc să vii la mânăstire. Dormi acolo dacă îți este cu neputință să rezisti și apoi trezește-te și roagă-te să-ți ierte Dumnezeu slăbiciunea. Dumnezeu va ține seamă de eforturile și de buna ta intenție”¹⁵.

1.3. SUBIECTUL MORAL

Subiectul moral reprezintă corpul, trupul, care, prin intermediul sistemului nervos central (creierul), primește favoarea *harului lui Dumnezeu* de a cunoaște, înțelege și îndeplini *normele morale* ale Bibliei cu ajutorul voinței, care produce *manifestarea morală*. Biblia creștină ne învață că orice subiect uman este purtătorul a două firi: pământească și dumnezeiască. Aceste două firi opuse sunt paralele și corelative, se leagă între ele și, din contradicția lor, subiectul uman se perfecționează duhovnicește, învățând din greșelile legate de păcatele la care îl poate îndemna firea pământească. În acest sens, apostolul Petru afirmă că noi: „ne facem părtași firii dumnezeiești, scăpând de stricăciunea poftelor celei din lume”¹⁶, dată de firea pământească. Simon Petru reprezintă conceptul firii dumnezeiești ca pe un har al minții umane, prin care îl cunoaștem pe Dumnezeu cu ajutorul *Duhului Sfânt*¹⁷. Aceasta este o energie informațională necreată, prin care persoana lui Dumnezeu intră în legătură cu omul prin intermediul manifestării sale morale¹⁸. Pentru a păstra acest har al duhului sfânt, Simon Petru ne oferă următorul sfat:

¹⁵ Antonie Plămădeală, *Tradiție și libertate în spiritualitatea românească*, București, Editura Pronostic SRL, 1995, p. 86.

¹⁶ *A doua epistolă a Sfântului Petru*, 1, 4.

¹⁷ *Ibidem*, 2, 3.

¹⁸ Mihai C. Teodorescu, *Comuniunea divină a creației și materiei universului*, în revista: „Altarul Banatului”, 2008, vol. 19, nr. 1–3, p. 30 și 38.

„puneți și din partea voastră toată sârguința și adăugați la credința voastră: fapta bună, iar la fapta bună: cunoștința”¹⁹. Cunoștința se obține cu ajutorul unui element fundamental al *subiectului* uman, care este conștiința; aceasta exprimă *normele* morale ale Scripturii prin care omul primește în eul său energia informațională necreată a *Duhului Sfânt*. În continuare, apostolul Petru ne spune: „Adăugați la cunoștință: înfrânarea, la înfrânare: răbdarea; la răbdare: evlavia; la evlavie: iubirea frățească, iar la iubirea frățească: dragostea”²⁰. Toate valorile morale prezentate de apostolul Petru: cumpătarea, răbdarea, iubirea și evlavia, fiind expresii ale credinței în Dumnezeu, sunt totodată însușiri ale **firii dumnezeiești** a omului, produsă prin harul lui Dumnezeu. Toate aceste calități divine nu sunt permanente în *manifestarea morală* umană – așa cum se găsesc ele în Persoana lui Dumnezeu – deoarece se află într-o permanentă luptă cu tendința de a satisface în exces trebuințele trupești și sociale ale eului empiric omenesc, care caracterizează **firea pământească**.

Suportul material principal al **firii pământești** este trupul omului²¹. În ultimele decenii, neuroștiințele cognitive au stabilit că toate procesele de gândire rațională bazate pe semne lingvistice (cuvinte) se desfășoară în scoarța cerebrală (neocortex) a celulelor nervoase (neuroni) ale emisferei cerebrale dominante. Aceasta reprezintă zona materială a trupului omenesc, prin care primim harul Duhului Sfânt în sufletul nostru; este partea corpului în care se formează însușirile **firii dumnezeiești** a omului.

Aproape toate însușirile **firii pământești** reprezentate de instinctele sau trebuințele organice: a mânca, a bea, a face sex ș.a.m.d., se formează în hipotalamus, zonă a creierului situată sub scoarța cerebrală (neocortex), subordonată ierarhic ordinelor raționale.

În mod asemănător felului în care Dumnezeu a decis ca societatea omenească să fie organizată ierarhic, iar preoții să respecte ierarhia care a dobândit legitimitate socială, celulele somatice ale întregului trup omenesc sunt organizate ierarhic, fiind conduse de societatea celulelor hiperspecializate funcțional, numite neuroni. Activitatea de sinteză informațională a neuronilor reprezintă sufletul omenesc. Dumnezeu a stabilit durata aproximativă de viață a fiecărui individ biologic sau uman prin ceasul biologic, întors de El la naștere, aflat în ADN-ul²² celulelor somatice neuronale și ale corpului. Prin urmare, aceasta este explicația științific-religioasă pentru care sufletul nu acționează decât prin trup, iar trupul fără suflet este mort.

¹⁹ *A doua epistolă a Sfântului Petru*, 1, 5.

²⁰ *Ibidem*, 1, p. 6–7.

²¹ Sinonime ale cuvântului *trup* sunt: mădular, corp, somă (termen științific medical); celulele din care este alcătuit trupul se mai numesc celule somatice.

²² ADN-ul este molecula informațională inteligentă, care coordonează din punct de vedere informațional activitatea complexă a geniului genetic celular de natură divin-informațională, aflat în interiorul nucleului fiecărei celule a organismului vegetal, animal sau uman.

Omul nu este numai trup, nici numai suflet, ci o sinteză informațional-divină dintre trup și suflet, un tot unitar al psihicului și somei, în care însușirile **firii pământești** ale trupului inconștient sunt subordonate însușirilor **firii dumnezeiești** ale scoarței cerebrale conștiente (neocortexul), care reprezintă esența sufletului individual. Dumnezeu a creat natura umană cu toate însușirile **firii pământești**, pentru ca aceasta să împlinească exigențele energetic-informaționale necreate ale *Duhului Sfânt*, care acționează asupra sufletului. Însuși Hristos, atunci când s-a întrupat în om, cu 2 000 de ani în urmă, a posedat toate însușirile **firii pământești**: a însetat²³, a flămânzit, a obosit și a dormit²⁴, a fost ispitit²⁵. Religia creștină nu nesocotește, nici nu disprețuiește trupul, dar recomandă ca însușirile **firii pământești** să fie satisfăcute fără excese, pentru a fi subordonate normelor dăruirii către ceilalți, în contextul cerințelor Scripturii.

Trebuințele trupului – în calitate de instincte organice ale firii pământești – sunt direct subordonate trebuințelor sociale ale instinctelor de grup, care fac și ele parte din însușirile **firii pământești**, însă Dumnezeu le-a fixat un rang superior în cadrul ierarhiei trebuințelor, atunci când a creat viața. Trebuințele sociale ale **firii pământești** stau la baza datoriilor creștinului față de: familie (îngrijirea copiilor, iubirea dintre soți, datoriile față de părinți), grupul profesional sau cultural din care face parte și datoriile față de statul național. Ierarhia divină a trebuințelor, stabilite încă de la naștere în informația genetică a acizilor nucleici celulari ai omului și animalelor sociale, determină ca o însușire organică a firii pământești să fie un mijloc de a satisface o trebuință socială a firii pământești și niciodată invers. Spunem că valoarea trupească a firii pământești este un mijloc pentru a realiza o valoare socială, care devine scop al unor manifestări morale. Dacă, în urma unui comportament egoist, valoarea trupului subiectului se transformă dintr-un mijloc într-un scop în sine, atunci conștiința morală a subiectului recoltează impresia unui păcat, a unei substituții axiologice neîngăduite. Orice individ uman are în viața lui momente de slăbiciune a minții și sufletului, în care cade accidental într-un păcat, motiv pentru care sfântul apostol Pavel afirmă: „Toți oamenii au păcătuit și sunt lipsiți de slava lui Dumnezeu”²⁶.

Atât trebuințele trupești, cât și cele sociale ale **firii pământești** sunt subordonate unui for suprem: normele morale ale Scripturii, care fac parte din însușirile **firii dumnezeiești**, reprezentate de cerințele *Duhului Sfânt* – în calitatea sa de energie informațională necreată, care pătrunde în om. Se încadrează aici datoriile creștinului față de Dumnezeu și față de întreaga umanitate, respectul și iubirea față de orice om, indiferent de statutul său social, național sau economic: „să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși”²⁷. Semnificația acestei norme morale

²³ *Evanghelia după Sfântul Ioan*, 19, 28.

²⁴ *Evanghelia după Sfântul Matei*, 8, 24.

²⁵ *Epistola către evrei*, 4, 15.

²⁶ *Epistola către romani*, 3, 23.

²⁷ *Evanghelia după Sfântul Matei*, 19, 19.

de comportament, formulată în *Evanghelia după Matei*, este că orice om trebuie să fie considerat un scop al comportamentului și nu un mijloc pentru a satisface interesele și trebuințele trupești individuale sau sociale, de grup restrâns, care aparțin firii sale pământești.

Normele morale care caracterizează **firea dumnezeiască** a omului sunt expuse în diferite pasaje ale Vechiului și Noului Testament. De pildă, cele 10 porunci primite de Moise de la Dumnezeu pe muntele Sinai²⁸; porunca divină „să nu ucizi”²⁹ este detaliată ulterior în diferite versete ale cărților Scripturii creștine, precum și în scrierile Sfinților Părinți din primele secole ale creștinismului. Semnificațiile multiple ale normei de a nu ucide le găsim în poziția creștinismului în raport cu eutanasia, avortul, sinuciderea, ca și în interdicția de principiu impusă medicului, de către etica medicală științifică a democrației Occidentului, de a nu face un pact cu moartea. Trebuințele conștiente imprimare de *Duhul Sfânt* aparțin **firii dumnezeiești** a omului și ocupă o poziție superioară din punct de vedere valoric față de trebuințele trupești și sociale ale firii pământești. Singurul izvor al vieții este Dumnezeu³⁰. Nu numai medicul, ci și orice om trebuie să respecte principiul sănătății și prelungirii vieții aproapelui său ca pe o valoare supremă, pe care nu e permis s-o folosească drept mijloc de satisfacere a unor interese sociale de grup sau ca pe o formă de periclitare a vieții umane, animale sau vegetale. În acest sens, se poate spune că etica ecologică se află în consens cu litera și spiritul Scripturii creștine.

Firea pământească este determinată de trebuințele organice, instinctele trupului, care, atunci când sunt satisfăcute peste măsură, reprezintă izvorul egoismului individual. Totodată, firea pământească este condiționată și de trebuințele interpersonale, de grup, corespunzătoare instinctelor de integrare în infrastructurile sociale: apărarea teritoriului colectivității, supunerea față de șefi, consensul sau conformitatea membrilor grupului, dominarea subalternilor ierarhici, responsabilitatea față de sarcinile microgrupului, facilitarea socială ș.a.m.d. Există o formă a egoismului de grup, atunci când interesele grupului familial sau instituțional încalcă interesul întregii umanități – așa cum a fost el înțeles de Scriptură prin normele ei morale³¹. Aceste norme de conduită morală față de întreaga omenire și de orice făptură animală sau vegetală creată de Dumnezeu definesc altruismul și virtutea **firii dumnezeiești** create de *Duhul Sfânt*: „trupul vostru este templu al Duhului Sfânt, care este în voi, pe care-l aveți de la Dumnezeu”³².

În orice individ uman există o permanentă luptă între tendința la egoism, dată de firea pământească, și altruismul, virtutea și înclinația de a-l iubi pe Dumnezeu,

²⁸ *Deuteronom*, 5, p. 6–21.

²⁹ *Ibidem*, 5, 17.

³⁰ „Dumnezeule, la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumină” (*Psalmi*, 39, 9); *Geneza*, 1, 24 și *Epistola către evrei*, 12, 9.

³¹ Un asemenea aspect al moralității creștine este expus în: *Evanghelia după Sfântul Matei*, 19, 19; *Evanghelia după Sfântul Ioan*, 12, 25; *A doua epistolă către corinteni*, 9, 7.

³² *Prima epistolă către corinteni*, 6, 19.

dată de **firea dumnezeiască**, produsă de interiorizarea energiei informaționale necreate a *Duhului Sfânt*. Firea pământească, sursă a ispitei și păcatului, și firea dumnezeiască, sursă a iubirii, reprezintă o pereche de termeni primari, aflați în interiorul aceleiași sfere a individualității umane, astfel încât ei se leagă și se condiționează reciproc. În acest sens, Sfântul Apostol Iacob notează: „Ispitele sunt folositoare”³³. În continuare, el scrie: „Mare bucurie să socotiți, frații mei, când cădeți în felurite ispite. Știind că încercarea credinței voastre lucrează răbdarea”³⁴. Apoi completează ideea: „Ci fiecare este ispitit când este tras și momit de pofta sa. Apoi pofta, zămisbind, naște păcatul, iar păcatul, odată săvârșit, aduce moartea”³⁵.

Prin urmare, firea pământească și firea dumnezeiască din interiorul subiectului uman se influențează una pe alta, formând un întreg armonios. Desăvârșirea internă prin cumpătare este o luptă câștigată împotriva ispitei desfrâului. Repulsia împotriva egoismului conține în sine implicația altruismului. Dorința de a obține virtutea este o victorie câștigată în lupta împotriva păcatului. Așa cum am arătat mai sus, firea pământească a omului îl determină pe Apostolul Pavel să afirme: „Toți oamenii, fără deosebire, sunt păcătoși”³⁶. A nu stăpâni poftele excesive ale trupului, manifestate prin supraalimentație, beții repetate și desfrâu, are drept consecință apariția unor boli cronice grave, care conduc la moarte prematură. Aceasta contribuie ca aspirația morală creștină spre împlinirea Cuvântului lui Dumnezeu scris în Biblie să înregistreze repulsia pentru păcat și oroarea față de orice intemperanță, nerăbdare și mânie. Normele morale creștine sunt legate științific de normele de sănătate ale științei medicale; realitatea social-morală face parte din realitatea obiectivă a naturii, descrisă de medicina modernă.

1.4. DUHUL SFÂNT

Duhul Sfânt reprezintă elementul constitutiv fundamental al faptului moral creștin, care leagă într-un tot unitar celelalte trei elemente: *normele* de comportament ale Scripturii, *manifestarea* practic-socială a conduitei și *subiectul* individual uman. El reprezintă energia informațională necreată, prin care orice om intră în legătură cu persoana unicului Dumnezeu. Sâmburele rațional al definiției Duhului Sfânt, ca energie informațională necreată, îl găsim în *Evangelhia după Ioan*: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut”³⁷. Termenul *Cuvânt* din aceste versete semnifică informația necreată, care exprimă persoana lui Dumnezeu, reprezentând însuși Logosul. Dezvoltarea științelor în a doua jumătate a secolului 20 a demonstrat că informația

³³ Titlul capitolului 1 din *Epistola Sfântului Apostol Iacov*, Noul Testament.

³⁴ *Epistola Sfântului Iacov*, 1, 23.

³⁵ *Ibidem*, 1, p. 14–15.

³⁶ *Epistola către romani*, 3.

³⁷ *Evangelhia după Sfântul Ioan*, 1, p. 1–3.

nu este o însușire subiectivă a minții umane, fără un suport ontologic real în universul material – așa cum a crezut gândirea laică a Occidentului european în ultimii 300 de ani. Cercetările științifice interdisciplinare ale științelor cognitive au desubiectivizat și dezantropomorfizat conceptul de informație, demonstrând că el este o coordonată existențială (ontologică) fundamentală a întregului univers fizic și biologic, alături de materie și mișcare (energie) – create de Dumnezeu. În concordanță cu orientarea actuală a științelor cognitive, se poate afirma că informația este un atribut al energiei necreate.

Se știe că teologul creștin ortodox Grigorie Palama a dat o semnificație filosofică înaltă conceptului său de *energie necreată* divină, modalitate a legăturii dintre subiectul uman și Dumnezeu, între realitatea lumii și realitatea transcendentă. El a destrămat viziunea mecanicistă asupra materiei, a Occidentului european, care gândea o realitate a Absolutului incomparabilă cu lumea materială perceptibilă, în care Dumnezeu, venit din lumea absolutului, a creat, în mod tranzitiv, din exterior, o materie inertă, formată din „atomii” lui Democrit: mici, compacti, pasivi și indestructibili. Ideea de *energie necreată* a lui Palama a justificat unificarea celor două lumi: materială și transcendentă, formarea unei conștiințe a unității universului, a interdependenței dintre fenomene. Această idee fundamentală, de unitate indestructibilă a lumii materiale cu lumea celestă a spiritului, o găsim nu numai în școala ortodoxă a lui Grigorie Palama, ci și în religiile Orientului asiatic: hinduistă, budistă și taoistă. Chiar dacă lumea materială este obiectul de studiu al științei, iar lumea absolutului spiritual este obiectul de studiu al metafizicii și teologiei, cele două lumi formează o realitate unică, inseparabilă, vie, organică și aflată în veșnică mișcare și transformare. Lumea materială s-ar prăvăli în neant dacă această energie necreată divină nu ar realiza intercorelarea fenomenelor, organizarea lor optimă într-o perfectă armonie, pentru a înfăptui unitatea organică a universului. În această accepție, lumea materială biologică și socială este privită ca o emanație a lui Dumnezeu prin intermediul energiei Sale necreate.

Științele cognitive dezvoltate în a doua jumătate a secolului 20 au dezavuat dualismul cartezian, separația dintre minte și corp, și ideea că fiecare conștiință individuală umană există în sine și pentru sine, fără a depinde de realitatea organică, socială sau de un spirit absolut. Cognitivismul actual a înfăptuit o corelare a paradigmei energiei necreate a lui Grigorie Palama cu paradigma T.G.S. (teoria generală a sistemelor a lui Bertalanffy) și paradigma informațional-cibernetică, ceea ce a contribuit la acreditarea ideii că Logosul este prezent în întregul univers sub forma Duhului Sfânt, care dă viața prin autoorganizarea și autoreproducerea informațională a tuturor sistemelor materiale din univers: atomi, molecule, celule, făpturi umane, animale, vegetale, planete, corpuri cerești și galaxii. Știința modernă a demonstrat că universul fizic este un tot unitar finit, bine organizat, în care informația divină are un rol prioritar.

Trebuie deosebită informația divină necreată din structura energiei necreate (tip Palama) a Duhului Sfânt de informația creată de firea pământească a omului sau făpturilor animale, care poate sta la baza răului moral constituit de păcate și patimi. Informația caracteristică energiei necreate a *Duhului Sfânt* stă la baza Cuvântului lui Dumnezeu din *normele* Scripturii; ea activează *manifestarea* morală practică a faptelor bune creștine și definește firea dumnezeiască a *subiectului* moral creștin.

Ideea că informația necreată a *Duhului Sfânt* este însuși *Cuvântul* din *Evangelia după Ioan*³⁸ este un concept științific cognitiv modern, care demonstrează că dezvoltarea recentă a unor legături dintre știință și religie poate veni în contradicție cu orientarea unor culte creștine ce manifestă repulsie pentru orice raport stabilit între știință și teologie. În accepția lor, orice informație a științei și orice produs al mijloacelor tehnice de comunicare interumană: calculator, internet, televiziune, cinematograf, radio etc., sunt un produs al răului moral generat de știința și civilizația modernă. Fără îndoială că există un *cuvânt al lumii* care conține o informație a *energiei entropice*³⁹ specifice materiei create de Dumnezeu, însă informația conținută în acest *cuvânt* poate să devieze de la semnificația pentru care a fost creat și să vorbească despre cu totul altceva sau să fie chiar la originea răului moral. Aceasta nu înseamnă însă că orice *cuvânt al lumii* și orice produs științific al mijloacelor tehnice de comunicare interumană reprezintă o expresie a răului moral. În realitate, dezvoltarea științelor, în a doua jumătate a secolului 20, a reușit să amplifice credința în Dumnezeu, pe baza adevărului demonstrat prin mijloacele empirio-raționale; a arătat că înțelegerea științifică a naturii biologice, astrofizice și microfizice a universului material conduce, în cele din urmă, la mărirea credinței, aducând o parte a intelectualității alături de Biserică⁴⁰. Răul moral care apare în *cuvântul lumii*, transmis de mijloacele științifice moderne de comunicare în masă, poate fi combătut și învins de către binele moral transmis prin harul Duhului Sfânt, care poate să folosească aceleași mijloace științifice ale *cuvântului lumii* transmis prin mijloacele tehnice informaționale moderne. Faptul moral creștin poate fi influențat și dezvoltat în toate componentele sale (*subiect, manifestare, norme* ale Scripturii), prin continuitatea informațională necreată a *Duhului Sfânt* din emisiunile postului de radio Trinitas, ale televiziunii Trinitas din România, din casetele audio cu muzică liturgică sau de pe CD-urile de calculator cu același conținut ca al Scripturii, cât și prin *site*-urile de internet cu caracter educativ religios. Știința poate veni în ajutorul religiei, întărind faptul moral creștin. Aceasta depinde de voința, răbdarea,

³⁸ *Evangelia după Sfântul Ioan*, 1, p. 1–4.

³⁹ Pentru amănunte privind conceptul energiei entropice și trăsăturile lui vezi în: Teodorescu, *op. cit.*, p. 38–39.

⁴⁰ Să recunoaștem că, în ultimele trei secole, credința în Dumnezeu a fost ruptă de rațiunea științifică, ceea ce a condus la îndepărtarea unei mari părți a intelectualității de instituțiile religioase, mai ales în țările cu civilizație avansată.

smerenia și iubirea cu care împlinim faptele morale creștine, folosind ideile științifice și mijloacele lor tehnice de comunicare pentru a lupta împotriva răului moral generat de păcate și patimile trupești sau sociale.

Energia informațională *creată* aparține materiei, care are tendința să se altereze entropic atunci când se depărtează de harul Duhului Sfânt dat de energia informațională *necreată*. Entropia a fost definită ca o măsură a gradului dezorganizării, degradării, deteriorării oricărui sistem material: atom, moleculă, celulă, organism viu, ecosistem, planetă ș.a.m.d. Această informație a materiei entropice o găsim în *Cuvântul lumii*, care poate devia, prin păcat sau patimă, de la informația energetică necreată a Duhului Sfânt, astfel încât să devină un cuvânt exilat în afara esenței sale reale, sleit, privat de propria sa realitate ontologică, redus la o imagine virtuală greșită. Dimpotrivă, *Cuvântul lui Dumnezeu*, aflat în energia informațională necreată a Duhului Sfânt⁴¹, constituie o realitate ontologică universală, este cel care dă viață materiei create, prin cele două forme ale sale: *Cuvântul vieții* și *Cuvântul Scripturii*.

*Cuvântul vieții*⁴² este energia informațională necreată, care se definește științific prin cantitatea de incertitudine, dezordine sau nedeterminare a materiei create, pe care o înlătură informația divină. Cuvântul vieții produce forța autoorganizării și autoreproducerii tuturor sistemelor materiale reale (atomi, molecule, celule, ecosisteme, planete ș.a.m.d.), inclusiv persoana umană. Prin intermediul Duhului Sfânt, Persoana lui Dumnezeu a programat informațional, în nucleul celulei originare (zigot) a oricărui embrion, ceasul informațional biologic al duratei de viață. Prin păcate și patimi ale *cuvântului lumii*, se crește cantitatea de energie materială creată, entropică la nivelul informațional, care conduce la boală și moarte timpurie, dereglându-se astfel ceasul biologic de natură divină, pe care-l avem în fiecare celulă încă din faza embrionară a vieții.

Cuvântul Scripturii este forma social-umană a energiei informaționale necreate a *Duhului Sfânt*. El reprezintă elementul esențial al faptului moral creștin, care, prin învățătura ucenicilor lui Hristos și a profeților Vechiului și Noului Testament, s-a cristalizat în *normele morale* și a produs *manifestarea morală* în *subiectul* uman creștin. Preceptele Bibliei sunt reguli de autoorganizare divină a sistemului social uman, asigurând solidaritatea, coeziunea și normalitatea vieții sociale. Cu alte cuvinte, *Cuvântul Scripturii* este cel care dă viață societății umane și o întreține vie și normală, pe când *Cuvântul vieții* este cel care dă viață și creează dimensiunea biologică, fizică și chimică a omului și a tuturor sistemelor materiale

⁴¹ Duhul Sfânt, prin natura sa energetic necreată, este expresia legăturii dintre om și unicul Dumnezeu.

⁴² Semnificația conceptului *Cuvântul vieții* și deosebirea lui de conceptul *Cuvântul lumii* sunt bine caracterizate din punctul de vedere al fenomenologiei religiei de către Michel Henry, în capitolul intitulat *Cuvânt și religie. Cuvântul lui Dumnezeu*: Michel Henry, Jean-Luc Marion, Paul Ricoeur, Jean-Louis Chrétien, *Fenomenologie și teologie*, Iași, Editura Polirom, 1996, p. 147–158, traducere după: *Phénoménologie et théologie*, Paris, Criterion, 1992.

reale din univers. Cele două tipuri de *Cuvinte* se întrepătrund și formează un tot unitar al energiei informaționale necreate a Duhului Sfânt.

Informația transmisă prin *cuvântul lumii* are o dublă potențialitate: negativă și pozitivă. Negativă, prin aceea că poate fi o condiție a **răului moral**, și pozitivă, prin faptul că poate transmite energia informațională necreată a Duhului Sfânt, care reprezintă esența **binelui moral**. Explicația o găsim în faptul că trupul uman – în calitate de „templu al Duhului Sfânt”⁴³ – este format din materie, care se poate degrada entropic prin răul moral, astfel că moartea poate surveni înainte de momentul când Dumnezeu a întors ceasul biologic al individului uman prin *Cuvântul vieții*. Numai unicul Dumnezeu este perfect, pe când materia creată poate lua și forme imperfecte, nedorite de Dumnezeu, datorită libertății subiectului material biologic sau uman de a alege între bine și rău.

CONCLUZII. ASPECTE SINTETICE ALE RELAȚIEI DINTRE METAFIZICĂ ȘI MORALĂ

În partea întâi a acestui articol (*Considerații preliminare*) s-a încercat o justificare a analizei faptului moral creștin dintr-o perspectivă sociologică, folosind argumentul lui Emile Durkheim că orice realitate morală face parte din societate, care poate fi studiată prin folosirea a două modalități de studiu corelative: experiența (datele empirice) și filosofia socială. Dar societatea umană, alături de lumea animală și vegetală, face parte din realitatea obiectivă a materiei unui univers⁴⁴ finit în spațiu și timp, în care predomină ordinea obiectiv-informațională în raport cu hazardul, astfel că problema moralității religioase, care implică ordine, reprezintă unul din obiectele metafizicii.

Partea a doua a articolului (*Esența și structura socială a faptului moral creștin*) încearcă să pună în practica socială ideile abstracte ale metafizicii moralității, folosind experiența religioasă creștină a Vechiului și Noului Testament, exprimată în termeni teologici specifici limbajului religios creștin. În paragrafele 1, 2 și 3 a părții a doua a acestui articol, dedicată *normelor* morale de comportament

⁴³ Expresia aparține Apostolului Pavel: *Prima epistolă către corinteni*, 6, 19.

⁴⁴ De altfel, studiile științifice interdisciplinare actuale ale cosmologiei confirmă caracterul unic al semnificației metafizice a *universului fizic*: inițial, acesta s-a limitat la un punct hiperconcentrat de substrat material energetic, care, prin Big Bang, s-a extins până în prezent, fără să-și piardă individualitatea fizică coerentă, caracterizându-se prin prioritatea ordinii informaționale asupra hazardului. I. Kant afirmă că, din punct de vedere științific, Dumnezeu este o ficțiune creată de om, deoarece științele naturii din vremea sa considerau că universul fizic este infinit, iar într-o realitate fizică infinită predomină hazardul; prin urmare, în accepția lui Kant, conceptul de ordine informațională nu se poate aplica asupra unui univers fizic conceput ca o totalitate fizică organizată și finită, deoarece așa ceva nu poate exista ca realitate obiectivă: Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, București, Editura IRI, 1994, p. 456–458, traducere în limba română după ediția germană a lui Baymund Schmidt, Leipzig, 1930. Așadar, după părerea lui Kant (care nu mai este acceptată în prezent), informația este o însușire specifică minții umane, care nu există în natură, fiind o *categorie a relației* (*Ibidem*, p. 113).

ale Scripturii, *manifestării morale și subiectului moral*, ideile religioase asigură o maximă eficiență practică a valorilor etice fundamentale prin mecanismul individual psihologic al smereniei și ascultării, în care este recunoscută, mărturisită în microgrup și afirmată categoric superioritatea ontologică a divinității. Influența interpersonală de grup social, formată în cadrul unei anume Biserici (creștină, în acest caz), alături de conexiunea impulsurilor inconștiente ale instinctului sacralului cu diversele forme ale instinctului social (consensul, integrarea în grupul social, trebuința de afectivitate), asigură eficiența vindecătoare din punct de vedere biologic, psihic și social, prin intermediul sentimentului de încredere fără rezerve în Divinitate. Acest sentiment religios, exprimat în limbajul teologic al Scripturii, este întărit în ultimul paragraf al capitolului 2 (*Duhul Sfânt*) prin argumentele ontologice ale adevărului științific logic și faptic. Duhul Sfânt este un concept teologic care se exprimă în realitatea obiectivă a naturii prin *Conștiința obiectivă a universului*, transmisă prin două tipuri distincte de Cuvinte divine – ca forme ontologice existențiale ale informației: *Cuvântul divin* al Scripturii și *Cuvântul divin* al vieții.

Ambele tipuri de cuvinte primesc o bază real-obiectivă în termenii actuali ai metafizicii științelor, care îi explicitează ca pe o formă a unei *conștiințe obiective a universului*, care își subordonează și integrează toate celelalte tipuri de conștiințe ale nivelurilor de organizare ale sistemelor materiale reale tip Bertalanffy. În acest sens, filosoful american Daniel Clement Dennett propune renunțarea la modelul tradițional cartezian al conștiinței, considerată ca un atribut exclusiv al minții umane: „El propune înlocuirea lui cu o concepere a fluxului de conștiințe sub forma unor versiuni multiple ale realității, permanent elaborate și remaniate prin implicarea mai multor procese cognitive”⁴⁵. Diverși autori propun o nouă interpretare a problemelor tradiționale ale conștiinței, prin existența mai multor tipuri ale acesteia: conștiința celulară, conștiința animală, conștiința omului, conștiința universului, ireductibile una la cealaltă, deoarece corespund unor niveluri distincte de organizare a realității obiective, dar sunt integrate într-un tot armonios, în care rolul coordonator l-ar avea conștiința obiectivă a universului. La acest punct de vedere subscriu Kato Goro, Daniele Struppa, Charles Berner, Chaterine Draut, Amit Goswami de la Universitatea din Oregon⁴⁶ și Roger Penrose, profesor de matematică la Universitatea din Oxford⁴⁷. Academicianul Mihai Drăgănescu adoptă o poziție asemănătoare cu autorii de mai sus, atunci când include, „în cadrul ontologic al spiritualității o *Conștiință Fundamentală a existenței*”⁴⁸.

⁴⁵ Daniel Clement Dennet, 2005, *Dicționar de istoria și filosofia științelor* (redactor coordonator D. Lecourt), p. 444.

⁴⁶ Angela Botez, *Filosofia mentalului*, București, Editura Floare Albastră, 2006, p. 116.

⁴⁷ Roger Penrose, *Mintea noastră cea de toate zilele: despre gândire, fizică și calculatoare*, București, Editura Tehnică, 2006, p. 162, traducere din limba engleză în limba română după ediția originală: Oxford University Press, 1989, apărută sub titlul *The Emperor's New Mind: Concerning Computers, Mind and Laws of Physics*.

⁴⁸ Mihai Drăgănescu, *The sources of complementarity between mind and body*, „The Noetic Journal”, vol. 4, no. 1, ianuarie 2003, p. 33–44.

Din punct de vedere strict științific, existența unei paradigme a *conștiinței obiective a universului* nu reprezintă decât o ipoteză plauzibilă, argumentată prin unele date empirice ale transdisciplinării microfizicii cu astrofizica, științele cognitive și modele matematice ale universului fizic finit cu mai multe dimensiuni. Totodată, această ipoteză nu reprezintă, până în prezent, rigoarea științifică a teoriilor acreditate experimental, privind *conștiința omului și conștiința animalelor*.

Așadar, cu o mare probabilitate științifică, există o *Conștiință Existențială fundamentală*, cu alte cuvinte, o conștiință obiectivă a universului, o entitate reală, supraindividual umană, un alt nivel de organizare a realității care aparține naturalului existenței real-obiective. *Conștiința universului* se distinge de celelalte tipuri reale ale conștiinței: umană, animală și celulară, care aparțin unor nivele de structurare informațională specifice materiei biologice. Această conștiință supremă explică relația actuală dintre știință și religie, care se fundamentează pe dovezile filosofiei științelor privind unitatea universului, în interacțiunea vie, dinamică, a patru dimensiuni: cosmologică, ontologic-informațională, cognitivă (conștiința obiectivă a universului) și teologică. Cunoștințele actuale ale științei interdisciplinare numită *cosmologie* își înfățișează conceptele lor în experiența instrumentelor tehnice instalate pe rachete, sonde spațiale care verifică finitudinea universului (Big Bang-ul, deplasarea spre roșu în spectrul galaxiilor). În majoritatea țărilor au aparut în ultimii ani asociații naționale ale dialogului dintre știință și religie (de pildă, *Fundația John Templeton* în SUA), care au diferite denumiri sinonime, în funcție de națiunea respectivă și tradiția ei culturală: „dialogul dintre știință și spiritualitate” sau „dialogul dintre știință și teologie”. Nu întâmplător, în România, Magdalena Iolanda Stavinschi este președinta *Asociației pentru Dialogul dintre Știință și Teologie* (ADSTR cu site internet: www.adstr.ro) și totodată directoare a Institutului Astronomic al Academiei, care organizează frecvent simpozioane pe tema relației dintre știință și teologie, în colaborare cu *Institutul de Studii Avansate pentru Știință*.

Prin urmare, relația actuală dintre știință și religie este exprimată sintetic de cele două tipuri fundamentale de Cuvinte ale lui Dumnezeu: *Cuvântul Scripturii* și *Cuvântul vieții*, care au devenit, în prezent, concepte teologice și primesc o explicație în termenii actuali ai filosofiei științelor, în calitate de forme real-existențiale, ontologice, ale *Conștiinței obiective a universului*.

Cuvântul vieții este atribuit *Conștiinței Fundamentale a Universului*⁴⁹, prin dovezile furnizate de o paradigmă științifică, bazată pe modele matematice, care îmbină probe furnizate de astronomie, astrofizică, biologie, neuropsihologie, antropologie, lingvistica lui Chomsky și fizica cuantică. El este o expresie a semnificației științifice a I.Q.-ului Divinității, care integrează armonios I.Q.

⁴⁹ Expresia *conștiința fundamentală a universului* este sinonimă *conștiinței obiective a universului*, termen folosit de academicianul Mihai Drăgănescu în lucrările sale.

celulară⁵⁰, molecular-informațională (ADN), animală și umană într-un tot unitar. În acest sens, Roger Penrose susține că algoritmul matematic și ideile matematice sunt: „noțiuni profunde de natură divină, care au o anumită existență eternă, independentă de eul nostru pământesc”⁵¹. El consideră că: „obiectele lumii matematice au o realitate obiectivă, în sensul *ideilor* lui Platon, care stau la baza obiectelor și fenomenelor naturale, că ele nu sunt o invenție a minții umane, ci există în mod real ca și muntele Everest”⁵².

Cuvântul Scripturii este o expresie teologică a Inteligenței sociale, interpersonale a Divinității (E.Q. divin) care se aplică speciei *Homo Sapiens* de pe planeta Terra. Din punct de vedere al filosofiei sociale, *Cuvântul Scripturii* este un concept prin care *Conștiința Fundamentală a Universului* influențează, coordonează și organizează optim viața socială a oamenilor prin intermediul normelor morale religioase. Acestea sunt comune tuturor religiilor monoteiste actuale, care diferă doar prin obișnuințe, deprinderi și tradiții diferite legate de ritual, imagini-simbol, sacrificiu și obiecte sacramentale⁵³. Există, inițial, o procesare emoțională precognitivă și preconștientă, dictată de structurile molecular genetice (informația ereditară ADN), corespunzătoare instinctului sacralului, care, prin intermediul arhicortexului, ajunge în zona conștiinței, coordonată de lobul temporal și de cel frontal al emisferei cerebrale dominante. La acest nivel, valoarea morală și valoarea sacralului se întregesc reciproc, pentru a demonstra existența real-obiectivă a unui Dumnezeu unic, ca etaj spiritual suprem al unui univers unitar, viu și organic, care integrează dimensiunea cosmologică și ontologic-informațională într-un tot, pe care actuala filosofie a științelor îl interpretează ca fiind un *adevăr epistemologic* confirmat de datele empirio-descriptiv-intelectuale.

Coincidența acestui adevăr științific al existenței real-obiective a unui Dumnezeu unic al tuturor marilor religii actuale se face cu un adevăr moral religios dat de instinctul sacralului, caracteristic speciei *Homo Sapiens*, care are la bază o matrice informațională ADN ce influențează atât evoluția biologică a vieții pe planeta Pământ, cât și formarea limbajului natural-uman⁵⁴. De altfel, ideea unei matrici informaționale ADN a limbajului natural-uman a fost amplu descrisă și demonstrată de lingvistul american Chomsky într-o lucrare devenită clasică⁵⁵.

⁵⁰ De pildă, bionica a demonstrat că tehnica modernă a construcției avioanelor cu geometrie variabilă a valorificat în bună măsură particularitățile celulei-zigot a seminței plantei numite arțar, ale cărei aripioare zboară la distanțe mari pentru a se putea însămânța la distanță.

⁵¹ Penrose, 2006, *op. cit.*, p. 162.

⁵² Penrose, 2006, *op. cit.*, p. 158.

⁵³ Din punct de vedere al obiceiurilor și deprinderilor legate de ritual, protestantismul poate realiza în viitor o mediere între islamism și creștinism, tot așa cum catolicismul și ortodoxia pot realiza o mediere între religia creștină și cultele religioase orientale ale Asiei (hinduism, budism), datorită obiceiurilor și tradițiilor legate de imaginile-simbol și obiectele sacramentale.

⁵⁴ De pildă, pentru comanda motorie a limbajului avem gena Fox P₂ (Forkhead Box P₂).

⁵⁵ Noam Chomsky, *Règles et représentations*, Paris, Flammarion, 1985 (traducere din limba engleză în limba franceză, ediția 1980).

